

กลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ

รักประชา อิศาเวช¹ สິงวาล สมบูรณ์² สุมาลี เงยวิจิตร³

¹ สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

² คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

³ คณะพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ วัตถุประสงค์ เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการผลิต (2) สร้างกลยุทธ์การพัฒนา และ (3) ประเมินกลยุทธ์ วิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ สถิติที่ใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลพบว่า 1. สภาพการผลิต ปัจจัยบุคคล เศรษฐกิจ สังคม มากที่สุด ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 50 – 59 ปี ประสบการณ์ เคยประกอบอาชีพรับจ้าง การศึกษาระดับประถมศึกษา แหล่งความรู้ได้จากบรรพบุรุษ การปลูกข้าวเป็นแบบโบราณ ใช้แรงงานคว่ำไถเรื้อน แปลงนาโดยรอบเป็นของคนที่ใช้สารเคมี สภาพดินร่วนปนทราย ผลผลิตเฉลี่ยน้อยกว่า 400 กิโลกรัม/ไร่ 2. การสร้างกลยุทธ์ โดยวิเคราะห์สภาพแวดล้อม สนทนากลุ่ม ประชุม กำหนด TOWS Matrix ได้กลยุทธ์ ดังนี้ 1) เชิงรุก คือ นำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ลดต้นทุน 2) เชิงแก้ไข คือ พัฒนาคุณภาพตามมาตรฐาน เกษตรอินทรีย์ และด้านการเงิน ตลาด บริการ และเทคโนโลยี 3) เชิงป้องกัน คือ ขยายตลาดสู่พื้นที่/เครือข่าย โครงการส่งเสริมภาครัฐ ลูกค้าสัมพันธ์ ผลิตตลอดโซ่คุณค่า 4) เชิงรับ คือ ปรับปรุงมาตรฐานแบบชุมชนรับรอง ขอรับการสนับสนุนวิจัยและพัฒนาจากรัฐ/เอกชน ผลสร้างกลยุทธ์ได้ 3 ระดับ คือ องค์กร วิสาหกิจ และหน้าที่ กำหนดทิศทางโดยสร้างวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ และนโยบาย 3. การประเมินกลยุทธ์ จากแปลงกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ กำหนดแผนที่กลยุทธ์ โครงการ พัฒนาตัวชี้วัดตามกรอบ BSC ค่าเฉลี่ยภาพรวมด้านความเหมาะสม/เป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจโครงการปรับปรุงมาตรฐานแบบชุมชนรับรอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก รายด้านอยู่ในระดับมาก คือ การประเมินคู่มือ ส่วนต่ำสุด คือ การวางแผน

คำสำคัญ : กลยุทธ์การพัฒนา, ระบบการผลิตข้าวอินทรีย์, แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง, วิสาหกิจชุมชน

The Strategies for Development Organic Rice production System Following Self- Sufficiency Economy Philosophy of the Ton-Kla Enterprise of Amnat Charoen Groups.

Rakpracha Thisawet¹ Sangwan Somboon² Sumalee Ngei-Wichit³

¹ Regional Development Strategies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University.

² Faculty of Agricultures, Ubon Ratchathani Rajabhat University.

³ Faculty of Management Science , Ubon Ratchathani University.

ABSTRACT

The research on the development strategy of the Organic Rice Production according to the Self- Sufficiency Economy Guidelines of the Ton-Kla Enterprise of Amnat Charoen Groups, Aiming for the 1) Studying the organic rice production system 2) Creating The Strategies for Development and 3) Evaluating The Strategies for Development, The data analysis of both qualitative and quantitative the results of statistics Percentages, Averages and Standard deviation have found:

1) Production condition, person's factors, economy and societies are so much are the sample of females groups, aged 50-59 have been workers, they have finished Primary education, earned genetic Resources Rice which is the traditional Household Workers Field surrounding the use of other chemicals. A sandy loam The average yield of less than 400 kg / rai.

2) Creating The Strategies by researching on the SWOT Analysis, Focus groups ,meeting and scheduling TOWS Matrix the Strategies are as follows (1) SO: The aggressive Strategy Using local resources to reduce the costs (2) WO: The turnaround-Oriented Strategy an amendment must improve the quality standard of Organic farming and financial, Markets and service (3) ST : The defensive Strategy is expanding into areas and networks, promoting public customer relations production throughout the value chain (4) WT: The retrenchment Strategy by The Participatory Guaranty System: PGS, supporting research and Development of Public/Private, the direction of the Vision, Mission, Goals, Objective, Strategies, and Policies.

3) Strategy Evaluation and implementation by using a strategy map to Develop ,Key performance indicators within BSC overview to be appropriate / possible. At a high level Satisfaction Improvement Program within Participatory Guaranty System: PGS, The overall level, the top level are the lowest rating guide planned.

Keywords: Strategies for Development, Organic rice production system, Self- Sufficiency Economy Philosophy, Community Enterprise.

บทนำ

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การขยายตัวของระบบเกษตรแผนใหม่ได้เริ่มเข้ามา มีบทบาทในกลุ่มประเทศโลกที่สามมากขึ้น จากการเป็นเกษตรแบบดั้งเดิมที่เน้นการผลิตเพื่อยังชีพ ตอบสนองความต้องการของครอบครัว ชุมชน แบ่งปัน และแลกเปลี่ยนระหว่างกัน แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบบการเกษตรได้เปลี่ยนแปลงเป็นระบบเกษตรแผนใหม่ และขยายตัวสู่ระบบการผลิตเพื่อการซื้อขายเชิงพาณิชย์ (จิต แต่งปรก 2551 : 1; พิชิตชัย แผงศรีสาร 2552 : 1; หทัย ศรีสิงห์ 2551 : 1) ซึ่งประเทศไทยมีภาคการเกษตรเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจ เมื่อมีการพัฒนาตามรูปแบบอย่างตะวันตก และได้รับความช่วยเหลือและร่วมมือจากองค์การระหว่างประเทศ จึงมีแนวทางการพัฒนาตามรูปแบบทุนนิยมประชาธิปไตย เพราะระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นกลไกการพัฒนาประเทศสมัยใหม่ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลและเป็นรูปแบบที่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปรัชญา สิงห์พันธ์ 2556 : 1) จากกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำมาสู่การปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรจากการปลูกพืชผสมผสานหลายชนิดเพื่อการบริโภคหรือใช้สอยประโยชน์ด้านอื่น ๆ ในระบบครัวเรือนกลายมาเป็นระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ที่มุ่งเน้นการผลิตพืชเพียงชนิดเดียวให้ได้ปริมาณมากที่สุดเพื่อส่งขายในตลาด (หทัย ศรีสิงห์ 2551 : 1; สมภาพ โคตรวงษ์ 2553 : 1) ส่งผลต่อเนื่องไปสู่การส่งเสริมให้เกษตรกรนำเครื่องจักร ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงศัตรูพืช สารเคมีกำจัดวัชพืช และสารเคมีอื่น ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้น (พิชิตชัย แผงศรีสาร 2552 : 2-3)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-9 การผลักดันนโยบายด้านการเกษตรแบบยั่งยืนซึ่งได้นำหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดความสมดุลของการดำรงชีวิตของเกษตรกรทั้งทางด้านมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (ปรัชญา สิงห์พันธ์ 2556 : 4-6; สมภาพ โคตรวงษ์ 2553 : 2-3) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่

ตามมาจนถึงปัจจุบันก็ยังคงมุ่งเน้นการนำหลักคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง นอกจากนี้การเน้นย้ำหลักการมาภิบาลในการบริหารประเทศเพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนและการทำงานของภาคราชการ การกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น การส่งเสริมธุรกิจภาคเอกชนให้มีความเข้มแข็งโดยมีการปฏิรูปกฎหมาย ระเบียบ และขั้นตอนต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ (ปรัชญา สิ่งพิมพ์ 2556 : 5; วิเชียร ฝอยพิกุล 2550 : 1)

วิเชียร ฝอยพิกุล (2550 : 1) ได้ระบุว่า แม้ประเทศไทยจะเริ่มให้ความสำคัญเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 แต่จากการดำเนินการของเกษตรกร การผลักดันของภาคเอกชน และการดำเนินงานของภาครัฐยังไม่ก่อให้เกิดระบบเกษตรอินทรีย์แบบสมบูรณ์ แต่ในปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายด้านเกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ โดยเน้นการส่งเสริมการตลาดใช้สารเคมีในภาคการเกษตร และการใช้รูปแบบเกษตรทางเลือกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แต่เกษตรอินทรีย์ยังประสบปัญหาสำคัญที่ถือว่าเป็นอุปสรรคในการผลักดันนโยบายนี้ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ อาทิ เช่น การขาดความชัดเจนของรูปแบบและวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ การสร้างและปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกรจากเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ ปัญหาด้านการตลาดที่จะมารองรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ และการขาดความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มเครือข่ายเกษตรกร เป็นต้น (อึ้ง พันธ์ุตตะ 2550 : 2; พิชิตชัย แห่งศรีสาร 2552 : 2; สมภพ โคตรวงษ์ 2553 : 4) นอกจากนี้ ความเชื่อมั่นของภาคเอกชนในการลงทุนการผลิตสินค้าเกษตรแบบอินทรีย์ยังไม่ชัดเจนเนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่ไม่แน่นอน ปัจจัยการลงทุนที่ผันผวนจากสภาพเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เอื้อต่อการทำเกษตรอินทรีย์ และปัญหาด้านมาตรฐานการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ไปยังต่างประเทศ ล้วนเป็นอุปสรรคสำหรับภาคเอกชนในการเข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันในระบบการทำเกษตรอินทรีย์เติบโตอย่างต่อเนื่อง (สมภพ โคตรวงษ์ 2553 : 4) ปุ๋ยเคมีสามารถเพิ่มผลผลิตได้มากและรวดเร็ว แต่ผลที่ตามมาคือ ความเสื่อมโทรมทางธรรมชาติและสารเคมีตกค้างในสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงปัญหาโรคพืชและแมลงศัตรูพืชที่เริ่มมีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรใช้สารเคมีอื่น ๆ เพิ่มขึ้นตามไปด้วยเพื่อรักษาและเพิ่มอัตราการผลิตให้เพียงพอกับจำนวนประชากรที่มากขึ้นด้วย พัชรินทร์ คำแบ่ง (2546 : 1) ระบุว่า การพัฒนาการเกษตรของประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาระบบการเกษตรในยุคปฏิวัติเขียว (green revolution) (วิเชียร ฝอยพิกุล 2550 : 3; สายัณห์ กุลวงศ์ 2548 : 1) กล่าวคือ มี

การนำเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัยเข้ามาใช้ มีการปรับปรุงพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ การส่งเสริมด้านชลประทาน และการใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (สมศักดิ์ เจริญพันธ์ 2546 : 1-2) ทั้งนี้จากข้อมูลของ ชิต แดงปรก (2551 : 1) ระบุว่า การใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการทำการเกษตรสามารถเพิ่มผลผลิตข้าวได้ถึง 1,500 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่การผลิตแบบดั้งเดิมมีอัตราผลผลิตต่อไร่เพียง 400-500 กิโลกรัมเท่านั้น ดังนั้นรูปแบบของเกษตรกรรมที่พึ่งพาสารเคมีจึงเป็นที่นิยมของเกษตรกรเป็นอย่างมาก เพราะให้ผลผลิตในปริมาณมาก

แนวทางการปฏิวัติเขียวที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีการมุ่งเน้น 3 แนวทางหลัก ได้แก่ การส่งออก การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อเน้นผลิตภาพ (productivity) และการเน้นเกษตรในรูปแบบการผลิตภาคอุตสาหกรรมแบบครบวงจรของนักลงทุนรายใหญ่ (พัชรินทร์ คำแดง 2546 : 1) แต่จากผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า นอกจากสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมและมีสารพิษตกค้างที่เป็นอันตรายต่อคนและสัตว์ (ไพรวลัย บุษราคัม 2544 : 2) เกษตรกรยังคงยากจน มีการอพยพย้ายถิ่นเพื่อเข้ามาขายแรงงานในเมืองใหญ่ ส่งผลกระทบและสร้างปัญหาต่อเนื่องในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม แรงงานการค้ำมนุษย์ ปัญหาด้านการสาธารณสุข ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น (พิชิตชัย แห่งศรีสาร 2552 : 2-3) จากการเผชิญสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อแสวงหาแนวทางหรือวิธีการที่จะแก้ปัญหาเกษตรกร แก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจในภาคการเกษตร และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลมาจากการใช้สารเคมี แนวทางหนึ่งที่ได้รับการยอมรับและมีการทดลองนำไปใช้เรียกว่า การเกษตรแบบยั่งยืน (sustainable agriculture) แนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกรที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้นั้นควรยึดหลักการสำคัญที่เรียกว่า ทฤษฎีใหม่ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่หนึ่งคือ มีความพอเพียงในการเลี้ยงชีพของตนเองบนพื้นฐานของความประหยัดและการลดรายจ่าย ขั้นที่สองคือการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดพลังของการขับเคลื่อนและช่วยเหลือกันทั้งในด้านการผลิต การตลาด การบริหารจัดการ รวมทั้งการจัดสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นต้น และขั้นที่สามคือ การสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยมีการประสานความร่วมมือระหว่างธุรกิจภาคเอกชน องค์กร และหน่วยงานราชการ เพื่อให้เกิดการสนับสนุนและส่งเสริมด้านการลงทุน เงินทุน รูปแบบการผลิตที่ทันสมัย และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การแสวงหาตลาดที่มีศักยภาพเพื่อการรองรับผลผลิต และการจัดการข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีต่าง ๆ (หทัย ศรีสิงห์ 2551 : 1) ดังนั้น รูปแบบของ

เกษตรอินทรีย์จึงเป็นรูปแบบการดำเนินการทางเกษตรแบบหนึ่งสอดคล้องตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการของทฤษฎีใหม่ อันจะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแก่ประชาชนในประเทศได้ เนื่องจากแนวคิดนี้เป็นการมุ่งพึ่งพาตนเอง ลดการนำเข้า ลดต้นทุน และดำเนินการเชิงผสมผสาน (วิเชียร ฝอยพิกุล 2550 : 2)

การดำเนินธุรกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากสามารถสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น การดำเนินการสามารถเริ่มต้นจากทุนไม่มากและสามารถใช้แรงงานภายในครอบครัว ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชนทั้งด้านเงินลงทุน และความรู้ (ธนพงศ์ นาคจันทิก 2553 : 1-2) นอกจากนี้จะเป็นการดำเนินการที่ช่วยสร้างรายได้แก่สมาชิกแล้ว ยังสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน มีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการสร้างนวัตกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังช่วยลดอัตราการอพยพเข้าไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ ได้อีกประการหนึ่ง ส่งผลให้สถาบันครอบครัวเกิดความอบอุ่นเพราะสมาชิกในครอบครัวได้อาศัย และทำงานร่วมกันอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นความหวังและทางเลือกที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนและท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (ทัศนีย์ เสถียร 2556 : 2)

ในปัจจุบันมีเกษตรกรหลายชุมชนได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของระบบการทำเกษตรกรรมที่เอื้อให้เกิดความยั่งยืนทั้งด้านผลกระทบด้านสุขภาพอนามัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมไปถึงผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง (อัครงค์ พันธูตะ 2550 : 1) ดังเช่นกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ ซึ่งได้ดำเนินการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้กลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีจำนวน 13 กลุ่ม มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น จำนวน 650 คน จากข้อมูลการสัมภาษณ์เบื้องต้นของผู้วิจัยพบว่า สมาชิกในกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญมีทัศนคติที่ดีต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตในภาคการเกษตร โดยลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมี สมาชิกให้ความสำคัญกับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการทำการเกษตรของตนเอง และได้เข้าร่วมโครงการต้นกล้าอาชีพของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ที่จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในด้านเศรษฐกิจ และสร้างความตระหนักถึงโทษภัยของการใช้สารเคมีในระยะยาว ทั้งต่อเกษตรกรและสิ่งแวดล้อม (กลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ, สัมภาษณ์) แต่การจะประสบความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนก็มีข้อเรื่องง่ายเนื่องจากมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

หลายประการ ดังนั้นการศึกษากลยุทธ์เพื่อพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ของวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและเข้มแข็งตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์สำหรับวิสาหกิจกลุ่มอื่น ๆ ในประเทศไทยได้อีกด้วย

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนากระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนากระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์การพัฒนากระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ

การศึกษากลยุทธ์การพัฒนากระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยซึ่งได้จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยวิธีผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ จำนวน 13 กลุ่ม มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น จำนวน 650 คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คำนวณกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Yamane (1973) ได้ขนาดตัวอย่าง 248 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ คือ แบบสอบถามที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 50 คนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ถูกเลือก ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่า เท่ากับ 0.977 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น 2 แบบ คือ แบบสอบถามในลักษณะเลือกตอบ (Check List) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิด Likert Scale 5 ระดับ และผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาสภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจและกลุ่มที่เป็น Best Practice โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Dept Interview) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (ลินซ์ พันธุ์พินิจ, 2549:155) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ลินซ์ พันธุ์พินิจ,

2549:278) นำองค์ประกอบที่ศึกษามาสังเคราะห์และนำเสนอเป็นกระบวนการสร้างกลยุทธ์การพัฒนากระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 248 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 34 คน (13.60%) และเป็นเพศหญิง จำนวน 216 คน (86.40%) มีอายุระหว่าง 50 – 59 ปี มากที่สุด จำนวน 85 คน (34.00%) จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 184 คน (74.00%) ตำแหน่งในกลุ่มเป็นสมาชิกกลุ่มมากที่สุด จำนวน 194 คน (78.20%) ส่วนใหญ่ไม่เคยประกอบอาชีพอื่น จำนวน 239 คน (96.40%) แหล่งทุนที่ใช้ประกอบอาชีพการเกษตร ส่วนใหญ่กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จำนวน 244 คน (98.40%) ที่ดินสำหรับทำการเกษตรเป็นที่ดินของตนเองมีเอกสารสิทธิ์ มากที่สุดอยู่ระหว่าง 6-10 ไร่จำนวน 92 คน (37.09%) สมาชิกครัวเรือนและแรงงานสำหรับการทำเกษตร ส่วนใหญ่ใช้แรงงานจ้างชั่วคราวตามฤดูกาลทำงานร่วมกับสมาชิกครัวเรือน จำนวน 198 คน (79.83%) มีรายได้จากอาชีพเกษตร หลังจากหักค่าใช้จ่ายมากที่สุดอยู่ระหว่าง 21,001-28,000 บาท จำนวน 93 คน (37.50%) มีรายได้นอกภาคเกษตรมากที่สุดอยู่ระหว่าง 20,001-30,000 บาท จำนวน 73 คน (29.43%) ระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่นาเป็นเกษตรแบบไร้นาสวนผสมมากที่สุดจำนวน 185 คน (74.60%) แหล่งความรู้ส่วนใหญ่ได้รับความรู้ด้านการเกษตรเพื่อประกอบอาชีพจากพ่อแม่ หรือบรรพบุรุษ จำนวน 235 คน (94.80%)

2. สภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ของสมาชิกกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ พบว่า มีการปลูกข้าวอินทรีย์เป็นการทำเกษตรแบบเก่าหรือแบบโบราณ มีลักษณะการทำการปลูกข้าวอินทรีย์ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักมากที่สุดจำนวน 187 คน (75.40%) ลักษณะสำคัญของเกษตรกรอินทรีย์ส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยหมักเศษวัสดุจากพืชหรือสัตว์ จำนวน 215 คน (86.69%) การปลูกข้าวอินทรีย์ปัจจุบันส่วนใหญ่มีการเลือกพันธุ์และคัดสายพันธุ์ เช่นสายพันธุ์ กข. 105 กข.15 และบางสายพันธุ์เป็นพันธุ์กรรมพื้นเมือง จำนวน 224 คน (90.32%) ใช้วัตถุดิบสำหรับทำปุ๋ยหมัก เช่น แกลบ รำ กากน้ำตาล มูลสัตว์ จำนวน 215 คน (90.32%) ลักษณะพื้นที่โดยรอบแปลงนาเป็นแปลงนาของคนที่ใช้สารเคมีมากที่สุด จำนวน 111 คน (44.75%) วิธีการปลูกข้าวอินทรีย์ใช้วิธีนาดำมากที่สุด จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 57.55 ใช้เมล็ด

พันธุ์ข้าวส่งเสริม เช่น กข. 105 กข.15 มากที่สุด จำนวน 166 คน (66.94%) มีการเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูกโดยมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์มากที่สุด จำนวน 190 คน (76.61%) สภาพดินในพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายมากที่สุด จำนวน 194 คน (78.85) การปรับปรุงบำรุงดิน โดยใช้มูลสัตว์จำพวกวัวควายมากที่สุด จำนวน 141 คน (56.85) การปลูกข้าวอินทรีย์มีวิธีการจัดการที่ดินไม่เผาตอซังข้าวเพิ่มเศษวัสดุอินทรีย์ในแปลงนามากที่สุด จำนวน 135 คน (54.43%) การใช้วัสดุแทนธาตุอาหารหลักของพืช เช่น ไนโตรเจนส่วนใหญ่ใช้มูลสัตว์ แกลบดิบ ซากพืช ซากสัตว์ จำนวน 239 คน (96.37%) การใช้วัสดุแทนธาตุอาหารหลักของพืช เช่น โปแตสเซียม ส่วนใหญ่ใช้มูลสัตว์ ซากพืช ซากสัตว์ จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 87.09 การใช้วัสดุทำน้ำหมักจุลินทรีย์ใช้ในนาข้าวส่วนใหญ่ทำน้ำหมักจากเศษผัก ผลไม้ จำนวน 244 คน (98.39%) แหล่งวัสดุคอกที่ใช้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์มีวัสดุคอกของตนเองในครัวเรือนมากที่สุด จำนวน 144 คน (58.06%) การปลูกข้าวอินทรีย์ โดยทำตามขั้นตอนดังนี้ ไถตะ หว่านเมล็ดข้าวแห้ง ไถแปร แล้วพรวนดินกลบมากที่สุด จำนวน 178 คน (71.78%) การกำจัดวัชพืชใช้วิธีการถอนด้วยมือมากที่สุด จำนวน 92 คน (37.10%) การใส่ปุ๋ย โดยการใส่ปุ๋ย 1 ครั้ง เพื่อรองพื้นก่อนปักดำหรือหว่านมากที่สุด จำนวน 138 คน (55.64%) การจัดการน้ำในแปลงนาโดยอาศัยน้ำธรรมชาติไม่ได้สังเกตมากที่สุด จำนวน 192 คน (77.41%) การป้องกันและกำจัดโรคแมลงและสัตว์ศัตรูข้าว ใช้วิธีการไถตากดินมากที่สุด จำนวน 116 คน (46.77%) การตรวจตัดข้าวปน ส่วนใหญ่ใช้วิธีระยเมล็ดแก่สุกตรวจดูจากรวงแก่ ลักษณะของรวงรูปร่าง สี ของเมล็ดข้าวถ้าไม่ตรงตามลักษณะสายพันธุ์ให้ถอนทิ้ง จำนวน 221 คน (89.11%) วิธีการเก็บเกี่ยวข้าวอินทรีย์ โดยใช้รถเกี่ยวข้าวมากที่สุด จำนวน 183 คน (73.79%) ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ไม่น้อยกว่า 400 กิโลกรัม/ไร่ มากที่สุด จำนวน 232 คน (93.54%) แหล่งขายข้าวอินทรีย์ส่วนใหญ่ขายให้สหกรณ์การเกษตร จำนวน 140 คน (56.45%) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวข้าวอินทรีย์ส่วนใหญ่ตากข้าวเปลือกเพิ่มอีก 2 วัน จะได้คุณภาพสีที่ตี จำนวน 199 คน (80.24%) วิธีตรวจสอบคุณภาพข้าวอินทรีย์ตลอดกระบวนการผลิตทั้งระหว่างการผลิตและก่อนส่งมอบผลผลิตให้กลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนโดยสถาบันพืชอินทรีย์ กรมวิชาการเกษตรมากที่สุด จำนวน 226 คน (91.12 %) การประเมินภูมิคุ้มกันจากสารเคมีส่วนใหญ่มีการประเมินแปลงปลูกเมื่อรับสมาชิกใหม่จำนวน 204 คน (82.25%) ชื่อสัตย์สุจริตในการผลิตข้าวอินทรีย์ไม่เอาเปรียบผู้ซื้อวัตถุดิบและผู้บริโภคตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยสถาบันพืชอินทรีย์ กรมวิชาการเกษตรมากที่สุด จำนวน 236 คน (95.16%) การผลิตข้าวอินทรีย์มีความซื่อสัตย์สุจริตในการผลิตเน้นหลักเกษตรกรอินทรีย์คือเป็นเกษตรกรอินทรีย์ขั้นปรับเปลี่ยนไม่ใช้ปุ๋ยเคมี เป็นเวลา

1-2 ปีมากที่สุด จำนวน 236 คน (95.16%) วิธีตรวจสอบคุณภาพข้าวอินทรีย์ตลอดกระบวนการผลิตทั้งระหว่างการผลิตและก่อนส่งมอบผลผลิตให้กลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนโดยสถาบันพืชอินทรีย์ กรมวิชาการเกษตรมากที่สุด จำนวน 228 คน (91.93%)

3. การประยุกต์ใช้หลักวิสาหกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า การประยุกต์ใช้หลักวิสาหกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.64, S=0.49$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การผลิตข้าวอินทรีย์ช่วยให้ครอบครัวมีเครื่องจักร อุปกรณ์อย่างเหมาะสม ช่วยในการทำงาน ประหยัดแรงงาน ($\bar{X}=4.82, S=0.46$) รองลงมาคือการผลิตข้าวอินทรีย์ช่วยกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกในครัวเรือน ($\bar{X}=4.80, S=0.44$) และการผลิตข้าวอินทรีย์ เป็นการสร้างความอยู่รอด มั่นคง ยั่งยืนให้ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมในอนาคต ($\bar{X}=4.72, S=0.53$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในระดับน้อย 3 อันดับ คือการผลิตข้าวอินทรีย์มีการพัฒนาความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ($\bar{X}=2.12, S=0.33$) และตรวจสอบคุณภาพข้าวอินทรีย์ตามข้อตกลงของกลุ่ม ($\bar{X}=2.34, S=0.54$) การผลิตข้าวอินทรีย์ใช้เงินทุนภายในของครอบครัวเป็นหลัก ($\bar{X}=2.76, S=0.73$) ตามลำดับ

4. ผลการสนทนากลุ่มสรุปตามแนวคิด ทฤษฎี PESTEL Analysis และสรุปข้อเสนอเชิงนโยบาย ซึ่ง O หมายถึง โอกาส และ T หมายถึง อุปสรรค นำเสนอดังต่อไปนี้

P = ปัจจัยด้านการเมืองและกฎหมาย (Political and Legal Factors) ประกอบด้วย O_6 นโยบายความมั่นคงด้านอาหาร เป็นกระแสความตื่นตัว ชักจูงให้คนหันมาให้ความสนใจต่อระบบผลิตเกษตรอินทรีย์ O_5 ยุทธศาสตร์จังหวัดอำนาจเจริญเน้นข้าวคุณภาพดี O_7 รัฐมีนโยบายเกษตรอินทรีย์เป็นวาระแห่งชาติ O_{12} แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ให้ความสำคัญกับหลักการยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” O_{15} จังหวัดอำนาจเจริญมีการขับเคลื่อนนโยบายเมืองธรรมเกษตร T_2 การเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการผลิตสินค้าเกษตรของแต่ละประเทศส่งผลต่อตลาดเดิม T_3 ความมั่นคงด้านพลังงานจะกระตุ้นนโยบายหรือโครงสร้างการผลิตพืชผลทางการเกษตรด้วยการลดพืชอาหารลง T_{19} นโยบายด้านความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานเป็นปัญหาวิกฤตจึงเป็นโอกาสของการใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารกำจัดศัตรูพืชเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและมีการใช้เมล็ดพันธุ์ตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) T_{20} นโยบายการแบ่งโซนการปลูกพืชอาหารและพลังงาน อาจส่งผลต่อการผลิตข้าวอินทรีย์

E = ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic Factors) ประกอบด้วย O_{13} ภาคเกษตร ยังมีความสำคัญต่อรายได้ของเกษตรกร และเป็นแหล่งวัตถุดิบให้แก่ภาคอุตสาหกรรม และการบริการ O_{16} คนในสังคมโลกยังต้องการบริโภคข้าวสูงขึ้นเรื่อย ๆ O_{19} การรวมกลุ่มเขตเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ส่งผลต่อการแข่งขันทั้งการตลาดและการลงทุน ประเทศไทย ต้องปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง O_{20} การรวมตัวของประเทศเป็นเขตเศรษฐกิจ ในอนุภูมิภาคต่าง ๆ เกิดเป็นตลาดเศรษฐกิจแบบหลายศูนย์กลางและอาจมีการเคลื่อนย้าย ศูนย์กลางตลาดเศรษฐกิจโลกมาเป็นพื้นที่ทวีปเอเชีย T_5 การผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลก และในประเทศมีผลกระทบต่อความสามารถในการซื้อสินค้าเกษตรอินทรีย์ T_7 มีหลาย หน่วยงานที่รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ แต่ขาดรูปธรรมการบูรณาการ ส่งผลให้ผู้บริโภค มองเห็นความสำคัญน้อยส่งผลกระทบต่อการตลาด T_8 ศูนย์กระจายสินค้าหรือตลาด เกษตรอินทรีย์ในชุมชนท้องถิ่น และภูมิภาคมีน้อย T_{10} ปัญหาสิทธิการถือครองที่ดินเกษตรกร ส่งผลต่อรายได้ T_{11} โครงสร้างตามมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ภาคการเกษตร มีสัดส่วนต่อ GDP ต่ำกว่าภาค อุตสาหกรรมและภาคบริการ

S = ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural Factors) ประกอบด้วย O_8 การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มีจุดมุ่งหมายให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเอง O_9 การพัฒนาเกษตร อินทรีย์มีการมองมิติทางด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม O_{10} โครงสร้างสังคมผู้สูงอายุ ในอนาคต เกี่ยวข้องกับอาหารที่ส่งผลด้านบวกต่อสุขภาพ O_{11} ประชากรวัยรุ่น และวัยทำงาน ในสังคมออนไลน์ มีแนวโน้มตอบรับการบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพ มีความปลอดภัยและรับรู้ อันตรายของการบริโภคอาหารไม่ถูกต้อง O_{14} พื้นที่มีภูมิปัญญา วัฒนธรรม ฮีต 12 คอง 14 เกี่ยวกับข้าวตลอดปี O_{21} เมืองคักรและคณะกรรมการทั้งภาครัฐ เอกชน กำกับ ดูแล ให้ความสำคัญเกี่ยวกับข้าวเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม O_{23} องค์การที่เลี้ยงส่งเสริมรูปแบบ การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วมของชุมชน (PGS) ส่งผลต่อตลาดในชุมชน ท้องถิ่น T_9 การสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก ด้านสุขภาพ อนามัย ให้แก่ผู้บริโภค ในชุมชน ท้องถิ่นเกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มีน้อย T_{13} มีการศึกษารูปแบบการรับรอง มาจรรยาฐานเกษตรอินทรีย์แบบชุมชนมีส่วนร่วม (PGS) แต่ยังขาดรูปธรรมในการปฏิบัติ T_{14} ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมเช่น ชาวบ้านใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีในการผลิต แต่ตั้งชื่อว่า กลุ่มข้าวอินทรีย์ข้าวปลอดสารพิษ ข้าวอนามัย เป็นต้น T_{15} ปัญหาการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์ ข้าวอินทรีย์

T = ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological Factors) ประกอบด้วย O_3 มนุษย์สามารถรับรู้ข้อมูล ข่าวสารทางโลกออนไลน์ทั้งด้านบวก และด้านลบเกี่ยวกับอาหารทำให้เลือกได้ O_4 การพัฒนา ICT ด้านชีวภาพและพันธุวิศวกรรมอาจส่งผลต่อการทำการเกษตรอินทรีย์ เพื่อพัฒนาการลดต้นทุนการผลิต T_{16} การพัฒนาด้านเทคโนโลยีการตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เข้ามามีบทบาทสำคัญในตลาดผลผลิตทางการเกษตร ส่งผลต่อวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเกษตรในอนาคตได้

E = ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Factors) ประกอบด้วย O_1 มีวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรของชาวบ้านที่เป็นปัจจัยการผลิตจำนวนมาก O_2 พื้นที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน T_{12} แปลงนารอบข้างของผู้ผลิตข้าวอินทรีย์เป็นการทำนาแบบใช้ ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูข้าว T_{17} ในภาพรวมของพื้นที่ แหล่งน้ำไม่พอ ฝนแล้ง หรือทิ้งช่วง T_{18} การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกหรือภาวะโลกร้อน

L = ปัจจัยด้านกฎหมาย กฎระเบียบ (Legal Factors) ประกอบด้วย O_{17} องค์กรการค้าโลก ส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมเพื่อคุ้มครองชีวิต สุขภาพ ของมนุษย์พืช และสัตว์ O_{18} มาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตรเช่นมาตรการสุขอนามัยคน พืชสัตว์ เป็นโอกาสในการพัฒนาระบบผลิตเกษตรอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานสากล O_{22} หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีการสร้างความเชื่อมั่นโดยส่งเสริม สนับสนุนระบบประกันคุณภาพมาใช้ในกระบวนการแปรรูป เช่น GMP, HACCP, ISO ฯ T_1 อุปสรรคทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (NTBs) ส่งผลต่อตลาดส่งออก T_4 โครงการภาครัฐทำให้เกษตรกรเปลี่ยนวิธีการผลิต ที่ไม่ให้ความสำคัญกับคุณภาพมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ T_5 กฎ ระเบียบ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากเกษตรอินทรีย์ เข้มงวด เคร่งครัด ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการตลาดทั้งในและต่างประเทศ

สำหรับข้อเสนอเชิงนโยบาย (Policies) นั้น เป็นผลที่ได้จากการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ ควรมีการสร้างจิตสำนึก การพึ่งตนเอง สร้างการมีส่วนร่วม สร้างคุณค่าให้แก่ชีวิตและผลผลิตที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีของเกษตรกร ผู้บริโภคและการค้าที่เป็นธรรม โดยมีการระบบและกระบวนการผลิตตลอดโซ่คุณค่า (Value Chain) มีระบบการตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้เกิดการพัฒนาระดับชุมชน ท้องถิ่น และเชื่อมโยงต่างจังหวัดและภูมิภาค โดยเริ่มต้นจากการพัฒนากลุ่ม เครือข่ายให้มีการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะใน 7 องค์ประกอบ ซึ่งผู้วิจัยได้นำไปพัฒนาเป็นตัวชี้วัด (KPIs) ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ตามกรอบ BSC เพื่อนำไปเป็นแนวทางพัฒนา ต่อไป

ตอนที่ 3 การประเมินกลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ

3.1 ผลการประเมินกลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.51, S=0.15$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านวัตถุประสงค์ที่กล่าวว่า เป็นตัวบ่งชี้ว่าองค์กรต้องการประสบผลสำเร็จด้านใด ($\bar{X} = 4.95, S=0.15$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในระดับมาก คือ พันธกิจของกลุ่ม ที่กล่าวว่า บอกร่องการมีการแข่งขันในตลาดใด ($\bar{X} = 4.34, S=0.20$) ส่วนในด้านความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15, S=0.37$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมาก คือ วัตถุประสงค์ ที่กล่าวว่า เป็นตัวบ่งชี้ว่าองค์กรต้องการประสบผลสำเร็จด้านใด ($\bar{X} = 4.48, S=0.7$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในระดับมากคือกลยุทธ์ของกลุ่มที่กล่าวว่า บอกร่องลูกค้าขององค์กร ($\bar{X} = 3.95, S=0.51$)

3.2 ผลการแปลงกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดแผนที่กลยุทธ์ และแผนงาน/โครงการ และผลการประเมินความพึงพอใจกลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ ที่ได้มีการวางแผนตามข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ไปทำการประยุกต์ใช้ โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์โนนเมือง หมู่ที่ 10 ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 1 โครงการ สมาชิก จำนวน 30 คน คือ โครงการพัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์แบบชุมชนรับรอง (PGS) ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์โนนเมืองและพัฒนาเครื่องมือเพื่อทำการประเมินการประยุกต์ใช้กลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์โนนเมือง พบว่า ความพึงพอใจในการพัฒนาระบบรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์แบบชุมชนมีส่วนร่วม (PGS) โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.72, S = 0.48$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมากคือ การประเมินคู่มือปฏิบัติงานที่สะท้อนผลการทำงานที่ชัดเจน ($\bar{X} = 4.20, S = 0.23$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในระดับมาก คือ ด้านการวางแผน (Plan) ($\bar{X} = 3.53, S = 0.55$) ดังนั้น กลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ ได้มีการประยุกต์ใช้ จะเป็นแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์ในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทางด้านกลยุทธ์ โดยกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ ควรจะต้องมีการพัฒนาและจัดทำแผนกลยุทธ์ในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวของกลยุทธ์ การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ เช่น แผนพัฒนาในระยะ ปฏิบัติการ 1 ปี แผนระยะสั้น 3-5 ปี คือ แผนระยะปานกลาง 6-10 ปี แผนระยะยาว 11-20 ปี ให้สอดคล้องกัน และจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อทำให้เกิดความถูกต้องในการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ ที่มีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต และจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการแข่งขันได้เพิ่มขึ้น

2. ข้อเสนอแนะทางการส่งเสริมความรู้ ทักษะ และความตระหนักรู้ต่อการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน โดยกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ จะต้องมีการวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้ทราบประเด็นดังกล่าวทั้งหมด แล้วนำมาสู่การวางแผนในการพัฒนาเกษตรกรที่อยู่ในกลุ่มฯ 3 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ และความตระหนัก เพื่อให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง และจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย

3. ข้อเสนอแนะทางการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ จะต้องมีการศึกษาประเด็นต่าง ๆ คือ (1) การศึกษาลักษณะของการทำการเกษตรของสมาชิกว่าเป็นแบบเก่า แบบโบราณ หรืออย่างไร (2) การศึกษาความสำคัญของการทำการเกษตรอินทรีย์ เช่น จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค เป็นต้น (3) การศึกษาสายพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรอินทรีย์ (4) การศึกษาลักษณะพื้นที่โดยรอบแปลงนาของการทำเกษตรอินทรีย์ (5) การศึกษาเทคนิค วิธีการในการปลูกข้าวในแปลงเกษตรอินทรีย์ และ (6) การศึกษาเทคโนโลยีและงบประมาณที่จะใช้ทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลเหล่านี้ มากำหนดเป็นตัวชี้วัดและปัจจัยที่สำคัญต่อการจัดทำกลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ ให้มีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาระดับความสัมพันธ์ต่าง ๆ หรือระดับอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อกลยุทธ์การพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ และนำข้อปัจจัยที่มีค่าความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลต่ำ สูง และสูงสุดมาเป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินการวิจัยต่อไป

กลยุทธ์การพัฒนากระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
ของกลุ่มต้นกล้าวิสาหกิจชุมชนอำนาจเจริญ
รักประชา ธิศาเวช, สังวาล สมบูรณ์, สุมาลี เจริญจิตร

2. ควรมีการสัมภาษณ์ผู้บริโภคเพื่อทำให้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภคให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น และจะเป็นการทำให้เกิดโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคดังกล่าวต่อไป

3. ควรมีการวิจัยและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ให้มีประสิทธิภาพ ลึกซึ้ง ถือเป็นประโยชน์สูงสุดของแกนนำเกษตรกร เพราะประเทศไทยมีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบ 4.0

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559). กรุงเทพฯ : 2555.

ชิต แดงปรก. กระบวนการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ศรีเมืองฟาง จำกัด อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2551.

ทองพูน กองจินดา. การยอมรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ในทัศนคติของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลคมบาง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2556.

ทัศนีย์ เสถียร. การบริหารจัดการธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรอินทรีย์ ตำบลแม่คำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2556.

ธนพงศ์ นาคจันทิก. การจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรอินทรีย์ท่ากระดานสามัคคี อำเภอ

อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2553.

ธำรง พันธุ์ตะ. การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2550.

ปรัชญา สิงห์พันธ์. ศักยภาพของชุมชนต่อการพึ่งตนเองบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาเปรียบเทียบ การทำเกษตรอินทรีย์ อำเภอกุดชุมกับบ้านดอนฝั่ง

- อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2556.
- พัชรินทร์ คำแปง. การเกษตรเพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืนในความหมายและเงื่อนไขที่หลากหลายของเกษตรกร: กรณีศึกษาสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- พิชิตชัย แผงศรีสาร. การจัดการความรู้เรื่องเกษตรกรอินทรีย์ของเครือข่ายเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552.
- ไพรวลัย บุขราคม. ระดับสารเคมีตกค้างในพืชผักจากการปลูกในระบบเกษตรกรอินทรีย์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- วิเชียร ฝอยพิกุล. รายงานการวิจัยเรื่อง การยอมรับแนวคิดเรื่องเกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกรชุมชนสวนผักบ้านท่าตะโก. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2550.
- สมภพ โคตรวงษ์. ตัวแบบการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์เชิงนโยบาย. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2553.
- สมศักดิ์ เจริญพันธ์. ทศนคติต่อการทำนาแบบเกษตรกรอินทรีย์ของชาวนาในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2546.
- สายัณห์ กุลวงศ์. การปรับเปลี่ยนเกษตรกรเคมีไปเป็นเกษตรกรอินทรีย์เพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- สินธุ์ พันธุ์พินิจ. เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จูนพับลิชชิง จำกัด. 2549.
- Taro Yamane(1973).Statistics: An Introductory Analysis.3rd Ed.New York.Harper and Row Publications.